

EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHUS

ESIMENE OSAKOND

KOHTUASI KIISA vs. EESTI

(Kaebused nr 16587/10 ja 34304/11)

KOHTUOTSUS

STRASBOURG

13. märts 2014. a

Kohtuotsus on lõplik, kuid seda võidakse keeleliselt toimetada.

Kohtuasjas Kiisa vs. Eesti

Euroopa Inimõiguste Kohus (esimene osakond) komiteena, kuhu kuuluvad
esimees Khanlar Hajiyev,
Julia Laffranque,
Erik Møse,

ja osakonna sekretäri asetäitja André Wampach,
olles pidanud nõu kinnisel istungil 18. veebruaril 2014,
tegi nimetatud kuupäeval järgmise otsuse.

MENETLUSE KÄIK

1. Kohtuasi põhineb kahe Eesti kodaniku, Karin Kiisa (edaspidi „esimene kaebaja”) ja Aare Kiisa (edaspidi „teine kaebaja”), vastavalt 4. märtsil 2010 ja 31. mail 2011 inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „konventsioon”) artikli 34 alusel kohtule Eesti Vabariigi vastu esitatud kahel kaebusel (nr 16587/10 ja 34304/11).

2. Esimest kaebajat esindas kohtus Tallinna advokaat R. Nõu ja hiljem Londoni advokaat P. Gardner. Teist kaebajat esindas kohtus Tallinna advokaat M. Maksing ja hiljem Tallinna advokaat R. Kuulme. Eesti Vabariiki (edaspidi „riik”) esindas M. Kuurberg Välisministeeriumist.

3. 14. märtsil 2013 edastati kaebused riigile.

ASJAOLUD**I. KOHTUASJA ASJAOLUD**

4. Esimene kaebaja on sündinud 1966. aastal ja elab Tallinnas. Teine kaebaja on sündinud 1964. aastal ja elab Luiste külas Rapla maakonnas.

A. Kohtuasja taust

5. Kaebajad olid aastatel 1989–2006 abielus. Esimene kaebaja sünnitas 20. septembril 2002 lapse K. Teine kaebaja märgiti lapse sünniaktis lapse isaks.

6. 10. oktoobril 2003 esitas esimene kaebaja hagiavalduse abielu lahutamiseks ja ühisvara jagamiseks.

B. Tsviilmenetlus nr 2-04-1467

7. 25. oktoobril 2004 esitas esimene kaebaja teise kaebaja vastu hagiavalduse Harju Maakohusse (endise nimega Tallinna Linnakohus). Esimene kaebaja palus mõista teiselt kaebajalt välja elatise nende lapse K. kasuks.

8. 11. jaanuaril 2005 toimus eelistung. Pärast seda esitasid pooled tõendeid ja taotlusi tõendite kohta.

9. 25. aprillil 2005 eelistungil taotles esimene kaebaja istungi edasilükkamist, kuna teise kaebaja asemel oli kohale tulnud vaid teise kaebaja esindaja.

10. 27. aprillil 2005 esitas teine kaebaja eraldi hagiavalduse lapse K. isaduse tuvastamiseks ja vanema kande vaidlustamiseks (tsiviilasi nr 2-3307/109 põlvnemise asjas).

11. 2. juunil 2005 taotles teine kaebaja elatishagi menetluse peatamist, viidates eelnimetatud põlvnemise asjale. 9. septembril 2005 teatas esimene kaebaja, et ta ei vaidle menetluse peatamise taotlusele vastu, kuigi leiab, et teisel kaebajal ei ole taotluse esitamiseks alust.

12. 14. oktoobril 2005 rahuldab maakohus teise kaebaja taotluse ja peatas menetluse

kuni otsuse tegemiseni tsiviilasjas nr 2-3307/109.

13. Vahepeal, 12. mail 2005, otsustas Harju Maakohus teha põlvnemise tuvastamise menetluse käigus lapse ja teise kaebaja DNA-ekspertiisi. Kohus kohustas esimest kaebajat viima last DNA-ekspertiisi tegemiseks eksperdi juurde. Kaebaja vaidlustas edutult selle määruse. 31. jaanuaril 2007 keeldus Riigikohus kassatsioonkaebust menetlusse võtmast. Sellest hoolimata ei lasknud esimene kaebaja lapsele ekspertiisi teha. Olemasoleva informatsiooni kohaselt jättis Harju Maakohus 10. mail 2012 põlvnemise tuvastamise hagi läbi vaatamata.

14. Vahepeal, 14. juunil 2007, taotles esimene kaebaja elatishagi menetluse jätkamist. Ta viitas Riigikohtu hiljutisele praktikale, mille kohaselt vanema kande vaidlustamine ei mõjuta vaidlustaja kohustust maksta lapsele ülalpidamist.

15. 20. juunil 2007 jätkas Harju Maakohus elatishagi menetlust ja määras istungi toimumise ajaks 27. augusti 2007. Istung lükati teise kaebaja taotlusel edasi.

16. 25. juulil 2007 tegi teine kaebaja kompromisettepaneku ning esimesele kaebajale anti vastamiseks aega 10. oktoobrini 2007.

17. 2007. aasta septembrist novembrini esitasid pooled tõendeid, seisukohti ja taotlusi. Muu hulgas taotles teine kaebaja, et menetlust ei jätkataks, ning hiljem, et istung lükataks edasi. Esimene kaebaja täiendas oma nõuet.

18. 23. oktoobril 2007 taotles maakohus tõendeid pankadelt ning Maksu- ja Tolliametilt ning kohustas teist kaebajat dokumente esitama.

19. 30. novembril 2007 toimus kohtuistung.

20. 11. jaanuaril 2008 tegi Harju Maakohus otsuse. Kohus rahaldas osaliselt esimese kaebaja hagi ja mõistis teiselt kaebajalt lapse kasuks välja igakuise elatise summas 3000 krooni (umbes 192 eurot). Mõlemad kaebajad esitasid apellatsioonkaebuse Tallinna Ringkonnakohtusse.

21. 9. mail 2008 jättis Tallinna Ringkonnakohus maakohtu otsuse muutmata. Mõlemad kaebajad vaidlustasid ringkonnakohtu otsuse Riigikohtus.

22. 19. novembril 2008 tühistas Riigikohus ringkonnakohtu otsuse ja saatis asja uueks läbivaatamiseks ringkonnakohtusse.

23. 21. mail 2009 tühistas Tallinna Ringkonnakohus Harju Maakohtu 11. jaanuari 2008 otsuse ja saatis asja uueks läbivaatamiseks esimese astme kohtule. Esimene kaebaja vaidlustas selle otsuse, leides, et ringkonnakohus peab asja ise lahendama.

24. 7. septembril 2009 keeldus Riigikohus esimese kaebaja kassatsioonkaebust menetlusse võtmast.

25. 25. jaanuaril 2010 muutis esimene kaebaja oma hagiavaldust, esitas suurel hulgal uusi tõendeid ning taotles hagi tagamist.

26. 8. veebruaril 2010 peeti kohtuistung poolte esindajate osavõtul. Kohus kohustas pooli järgmisele kohtuistungile isiklikult ilmuma.

27. 17. veebruaril 2010 tagas maakohus esimese kaebaja taotlusel hagi ja kohustas teist kaebajat maksma igakuist elatist summas 2175 krooni (139 eurot).

28. 12. aprillil 2010 taotles teine kaebaja 14. aprilliks 2010 kavandatud kohtuistungi edasilükkamist oma esindaja haigestumise tõttu.

29. 2010. aasta aprillis ja mais täiendas esimene kaebaja oma hagiavaldust ning esitas uusi tõendeid. Pooled vahetasid seisukohti.

30. 3. juunil 2010 peeti kohtuistung kaebajate osavõtul.

31. 5. juuli 2010 otsusega kohustas Harju Maakohus teist kaebajat maksma igakuist elatist summas 5000 krooni (320 eurot). Mõlemad pooled esitasid apellatsioonkaebuse.

32. 6. oktoobri 2010 otsusega tühistas Tallinna Ringkonnakohus maakohtu otsuse elatise suuruse kohta. Ringkonnakohus määras igakuiseks summaks 3550 krooni

(227 eurot). Mõlemad kaebajad vaidlustasid ringkonnakohtu otsuse Riigikohtus.

33. 26. jaanuaril 2011 keeldus Riigikohus kaebajate kassatsioonkaebust menetlusse võtmast.

II. ASJAKOHANE RIIGISISENE ÕIGUS JA KOHTUPRAKTIKA

34. Eesti Vabariigi põhiseaduses on sätestatud:

§ 14

„Õiguste ja vabaduste tagamine on seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus.”

§ 15

„(1) Igäühel on õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Igäüks võib oma kohtuasja läbivaatamisel nõuda mis tahes asjassepuutuva seaduse, muu õigusakti või toimingu põhiseadusevastaseks tunnistamist.

(2) Kohus järgib põhiseadust ja tunnistab põhiseadusevastaseks mis tahes seaduse, muu õigusakti või toimingu, mis rikub põhiseaduses sätestatud õigusi ja vabadusi või on muul viisil põhiseadusega vastuolus.”

§ 25

„Igäühel on õigus talle ükskõik kelle poolt õigusvastaselt tekitatud moraalse ja materiaalse kahju hüvitamisele.”

35. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lg 4 sätestab halduskohtule hüvitamiskaebuse esitamise tähtajaks kolm aastat.

36. 30. detsembri 2008 otsusega (kohtuasi nr 3-4-1-12-08) käsitles Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium kriminaalmenetluse pikkusega seotud kaebust. Kolleegium jättis kaebuse läbi vaatamata, leides, et kaebaja oleks võinud kasutada muud tõhusat õiguskaitsevahendit. Riigikohus leidis:

„25. Vaagides [kaebaja] taotlust hüvitada talle põhiõiguste rikkumisega tekitatud kahju, nõustub kolleegium menetlusosaliste seisukohtades avaldatud arvamusega, et [kaebajal] on võimalik nõuda kahju hüvitamist halduskohtus riigivastutuse seaduses sätestatud alustel ja korras.”

Riigikohtu nimetatud otsust on palju tsiteeritud kohtuasjas *Malkov vs. Eesti* (nr 31407/07, punkt 32, 4. veebruar 2010).

37. 22. märtsi 2011 otsuses *Osmjorkini* kohtuasjas (kohtuasi nr 3-3-1-85-09) leidis Riigikohtu üldkogu, et põhiseaduse § 14 sätestab põhiõiguse saada tõhusat õiguskaitset. Koosmõjus põhiseaduse §-ga 15 nägid nimetatud sätted ette põhiõiguse tõhusale menetlusele. Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile sisaldab ka õigust nõuda, et menetlus kestaks mõistliku aja. Riigikohus viitas ka konventsiooni artikli 6 lõikes 1 sätestatud õigusele õiglasele kohtumenetlusele mõistliku aja jooksul ning konventsiooni artiklis 13 sätestatud õigusele tõhusale õiguskaitsevahendile. Riigikohus leidis, et riigivastutuse seadus ei näe ette ebamõistlikult pika kohtueelse kriminaalmenetlusega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamist, tunnistas selle vastavas osas põhiseadusega vastuolus olevaks ning mõistis põhiseaduse §-le 25 tuginedes kaebaja kasuks välja rahasumma. Riigikohus leidis veel, et tuleb kehtestada eriregulatsioon kriminaalmenetluses tekitatud kahju hüvitamiseks (nimetatud kohtuotsuse pikemat kokkuvõtet vt otsusest *Raudsepp vs. Eesti*, nr 54191/07, punktid 38–42, 8. november 2011).

38. 23. mai 2011 otsusega (avaldamata) otsustas Riigikohtu tsiviilkolleegium jätta läbi vaatamata kaebaja kassatsioonkaebuse tsiviilasjas nr 2-04-1159. Kassatsioonkaebuses sisalduva hüvitisnõude kohta, mis tulenes ebamõistlikult pikast menetlusest, märkis Riigikohus, et asi ei ole tsiviilkohtu pädevuses. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 30. detsembri 2008 otsusele (vt punkti 36 eespool) ja Riigikohtu üldkogu 22. märtsi 2011 otsusele (vt punkti 37 eespool) viidates selgitas tsiviilkolleegium, et ebamõistlikult pika menetlusega tekitatud kahju hüvitamise nõue tuleb esitada

halduskohtusse.

39. 27. veebruari 2012 otsusega (kohtuasjas nr 3-10-3326) mõistis Tartu Halduskohus kaebaja kasuks välja rahasumma muu hulgas ebamõistlikult pika kriminaalmenetlusega ja tõkendi (elukohast lahkumise keeld) pikaajalise kohaldamisega tekitatud mittevahalise kahju eest. Kaebaja suhtes oli kriminaalmenetlus menetlusaja möödumise tõttu juba lõpetatud. Halduskohus viitas põhiseaduse §-dele 14, 15, 25, 34 ja 35 ning Riigikohtu otsusele *Osmjorkini* kohtuasjas.

40. 30. novembri 2012 otsusega (kohtuasjas nr 3-11-1108) mõistis Tartu Halduskohus kaebaja kasuks välja rahasumma ebamõistlikult pika kriminaalmenetlusega ja elukohast lahkumise keeluga tekitatud mittevahalise kahju eest. Halduskohus viitas põhiseaduse §-dele 14, 25, 34 ja 35 ning Riigikohtu otsusele *Osmjorkini* kohtuasjas (nimetatud halduskohtumenetlused on kokku võetud kohtuasjas *Mets vs. Eesti* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 38967/10, punktid 14–15, 7. mai 2013).

41. 8. mai 2012 määrusega (kohtuasjas nr 3-11-1146) kinnitas Tallinna Halduskohus kaebaja ja Justiitsministeeriumi vahel sõlmitud kompromissi. Ministeerium nõustus maksma kaebajale rahasumma hüvitiseks pika kriminaalmenetlusega tekitatud mittevahalise kahju eest.

ÕIGUSKÜSIMUSED

I. KAEBUSTE LIITMINE

42. Arvestades, et need kaks kaebust puudutavad sama riigisisest menetlust ja tõstatavad konventsiooni alusel sisuliselt samad küsimused, otsustab EIK lahendada need ühe otsusega (kohtureeglite 42. reegli 1. lõige).

II. RIIGI TAOTLUS KUSTUTADA KAEBUSED KOHTUASJADE NIMISTUST KONVENTSIOONI ARTIKLI 37 ALUSEL

43. Pärast luhtunud katseid jõuda kohtuvälise lahenduseni teavitas riik 14. juuni 2013 kirjaga EIK-i, et teeb ühepoolse deklaratsiooni eesmärgiga lahendada kaebustega tõstatatud küsimused. Riik tunnistas, et käesoleva kohtuasja eriliste asjaolude tõttu ei olnud riigisisese menetluse pikkus kooskõlas konventsiooni artikli 6 lõikes 1 sätestatud mõistliku aja nõudega, tegi ettepaneku kaebajatele hüvitise maksmiseks ja palus EIK-il kustutada kaebused konventsiooni artikli 37 alusel kohtuasjade nimistust.

44. 19. ja 29. juuli 2013 kirjaga andsid kaebajad teada, et nad ei ole rahul ühepoolses deklaratsioonis esitatud tingimustega. Esimene kaebaja leidis, et riigi pakutud summa ei ole kaugeltki kohane ja et riigi viidatud seadusandlikud reformid ja kohtupraktika ei ole asjakohased. Teine kaebaja leidis samuti, et riigi pakutud summa ei ole kohane.

45. EIK tuletab meelde, et teatud juhtudel võib ta kaebuse konventsiooni artikli 37 lõike 1 punktile c tuginedes vastustajariigi ühepoolse deklaratsiooni alusel kohtuasjade nimistust kustutada isegi juhul, kui kaebaja soovib kaebuse läbivaatamise jätkamist. Seetõttu vaatab EIK avalduse oma praktikast tulenevate põhimõtete valguses hoolikalt läbi, võttes eelkõige arvesse kohtuasja *Tahsin Acar* (vt *Tahsin Acar vs. Türgi* (eelotsus) [suurkoda], nr 26307/95, punktid 75–77, EIK 2003-VI; vt ka *Treial vs. Eesti* (nr 2) (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 42496/05, 18. märts 2008, ja *Parfjonov vs. Eesti* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 6905/09, 29. jaanuar 2013).

46. EIK märgib, et riik tunnistas oma ühepoolses deklaratsioonis, et riigisisese menetluse pikkus ei olnud kooskõlas konventsiooni artikli 6 lõikes 1 sätestatud mõistliku aja nõudega ja tegi ettepaneku maksta kaebajatele hüvitist. Kuid EIK märgib, et riigi

avaldus ei sisaldanud tunnistust konventsiooni rikkumise kohta kaebajate teise, artikli 13 alusel esitatud kaebuse puhul. Selle tõttu ja võttes arvesse, et konventsiooni artikli 6 lõike 1 ja artikli 13 alusel esitatud kaebused on üksteisega lahutamatult seotud, mistõttu ei ole võimalik esimest eraldi kohtuasjade nimistust kustutada, leiab EIK, et riik ei ole suutnud piisavalt tõendada, et on alus, millele toetudes võiks EIK leida, et asja menetlemise jätkamine ei ole konventsioonis ja selle protokollides sätestatud inimõiguste järgimiseks vajalik (vt *Missenjov vs. Eesti*, nr 43276/06, punktid 25–26, 29. jaanuar 2009, ja *Untermayer vs. Slovakkia*, nr 6846/08, punktid 45–46, 9. juuli 2013).

47. Seetõttu jätab EIK riigi taotluse kustutada kaebus konventsiooni artikli 37 alusel kohtuasjade nimistust rahuldamata ning jätkab kaebuse vastuvõetavuse ja sisu läbivaatamist.

III. KONVENTSIOONI ARTIKLI 6 LÕIKE 1 VÄIDETAV RIKKUMINE

48. Kaebajad kaebasid, et tsiviilkohtumenetluse pikkus ei olnud kooskõlas mõistliku aja nõudega, mis on sätestatud konventsiooni artikli 6 lõikes 1, mis on sõnastatud järgmiselt:

„Igaühel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste [---] üle otsustamisel õigus [---] kohtumenetlusele mõistliku aja jooksul [---] kohtus.”

49. EIK märgib, et kõnealune menetlus algas 25. oktoobril 2004 ja lõppes 26. jaanuaril 2011, mis tähendab, et menetlus kestis kolmes kohtuastmes kokku kuus aastat ja kolm kuud.

A. Vastuvõetavus

50. Riik palus EIK-il tunnistada kaebus vastuvõetamatuks, kuna kaebajad ei ole ammendanud riigisiseseid õiguskaitsevahendeid. Riik viitas hiljutistele suundumustele riigisiseses kohtupraktikas (vt punkte 36, 37, 40 ja 41 eespool) ning väitis, et on võimalik nõuda kahjuhüvitist Justiitsministeeriumilt ning, kui ministeeriumiga kokkuleppele ei jõuta, võib puudutatud isik pöörduda halduskohtusse. Asjaolu, et nimetatud valdkonnas ei ole kohtupraktika veel ulatuslik, ei tähenda, et õiguskaitsevahend ei ole tõhus. Riik leidis, et kui EIK tunnistaks käesoleva kaebuse vastuvõetamatuks, siis aitaks see kaasa olemasolevate riigisiseste õiguskaitsevahendite laiemale kasutamisele ning aitaks vähendada tulevikus EIK-ile esitatavate sarnaste kaebuste hulka.

51. EIK märgib, et ta on varasemates kohtuasjades leidnud, et Eestis puudub tõhus õiguskaitsevahend menetluse pikkust puudutavate kaebuste korral (vt eespool viidatud *Raudsepp*, punktid 62–66, ja selles viidatud muud kohtuasjad). EIK märgib veel, et tal oli hiljuti juhus käsitleda kaebust seoses ebamõistlikult pika menetlusega ja tõhusate õiguskaitsevahendite väidetava puudumisega eespool viidatud kohtuasjas *Mets vs. Eesti*. Selles kohtuasjas, mis puudutas ebamõistlikult pikka kriminaalmenetlust, pöördus kaebaja halduskohtusse ja tema kasuks mõisteti välja hüvitis mittevaralise kahju eest. EIK leidis, et kaebaja oli kaotanud oma ohvristaatuse seoses artikli 6 lõike 1 alusel esitatud kaebusega (vt eespool viidatud *Mets*, punktid 27–33, ja punkti 40 eespool). Seoses tõhusa õiguskaitsevahendi puudumise kohta esitatud kaebusega märkis EIK, et kaebaja käsutuses oli kohtupraktikas välja kujunenud tõhus õiguskaitsevahend, mida ta ka kasutas, ning seetõttu tunnistati kaebus kui selgelt põhjendamatu vastuvõetamatuks (*ibid.*, punktid 34–37). EIK on võtnud arvesse ka üht teist kohtuasja, kus halduskohus mõistis välja hüvitise ebamõistlikult pika kriminaalmenetluse eest (vt punkti 39 eespool).

52. EIK märgib, et käesolevas asjas esitas esimene kaebaja EIK-ile oma kaebuse 4. märtsil 2010, s.o enne riigi viidatud kohtupraktika väljakujunemist, eelkõige enne

Riigikohtu 22. märtsi 2011 otsust *Osmjorkini* kohtuasjas ja sellele järgnenud halduskohtute otsuseid. Selle tõttu leiab EIK sarnaselt oma seisukohaga eespool viidatud kohtuasjas *Raudsepp*, et käesoleva kaebuse esitamise ajal puudus esimesel kaebajal tõhus õiguskaitsevahend seoses oma menetluse pikkust puudutava kaebusega.

53. EIK märgib veel, et teise kaebaja kaebus esitati EIK-ile 31. mail 2011, s.o pärast Riigikohtu 22. märtsi 2011 otsust. Seega tõusetub küsimus, kas teine kaebaja pidi pöörduma halduskohtusse, et täita riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamise nõue. EIK on leidnud, et käesoleva asjaga sarnastes asjades, kus kõnealune õiguskaitsevahend tulenes kohtute tõlgendusest, võtab aega, enne kui võib lugeda, et avalikkus on piisavalt teadlik vastava õiguskaitsevahendi kehtestanud kohtuotsusest, ning puudutatud isikel tekib võimalus ja kohustus seda kasutada (vt näiteks *Broca ja Texier-Micault vs. Prantsusmaa*, nr 27928/02 ja 31694/02, punkt 20, 21. oktoober 2003; *Depauw vs. Belgia* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 2115/04, 15. mai 2007; *Leandro Da Silva vs. Luksemburg*, nr 30273/07, punkt 50, 11. veebruar 2010; ja *Savickas vs. Leedu* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 66365/09, punkt 86, 15. oktoober 2013). Võttes arvesse asjaolu, et käesolevas asjas lõppes riigisisene menetlus enne Riigikohtu 22. märtsi 2011 otsust ja et teine kaebaja esitas oma kaebuse EIK-ile kõigest kaks kuud pärast Riigikohtu otsust, leiab EIK, et see ajavahemik oli liiga lühike selleks, et pidada teist kaebajat teadlikuks asjassepuutuvatest suundumustest kohtupraktikas.

54. EIK kordab siinkohal, et riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamist hinnatakse üldjuhul lähtudes EIK-ile kaebuse esitamise kuupäevast. Kuid nagu EIK on juba korduvalt leidnud, on sellest reeglist ka erandeid, mida saab õigustada iga kohtuasja eriliste asjaoludega (vt *Baumann vs. Prantsusmaa*, nr 33592/96, punkt 47, EIK 2001-V, ja *Brusco vs. Itaalia* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 69789/01, EIK 2001-IX). EIK on sellest üldreeglist kõrvale kaldunud eelkõige näiteks Itaalia, Horvaatia ja Slovakkia vastu esitatud kaebuste puhul seoses ebamõistlikult pikka kohtumenetlust puudutavate õiguskaitsevahenditega (vt eespool viidatud *Brusco; Nogolica vs. Horvaatia* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 77784/01, EIK 2002-VIII; ning *Andrášik jt vs. Slovakkia* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 57984/00, 60226/00, 60237/00, 60242/00, 60679/00, 60680/00 ja 68563/01, EIK 2002-IX) ja kohtuasjas *İçyer vs. Türgi* ((otsus vastuvõetavuse kohta), nr 18888/02, EIK 2006-I) seoses uue õiguskaitsevahendiga, millega hüvitatakse omandiõigusesse sekkumine (vt ka *Charzyński vs. Poola* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 15212/03, EIK 2005-V, ja *Tadeusz Michalak vs. Poola*, nr 24549/03, 1. märts 2005). Nimetatud kohtuasjades kõne all olnud õiguskaitsevahendid kehtestati selleks, et pakkuda riigi tasandil hüvitist isikutele, kelle EIK-i esitatud kaebused konventsiooni rikkumise kohta puudutasid sarnaseid teemasid (vt *Demopoulos jt vs. Türgi* (otsus vastuvõetavuse kohta) [suurkoda], nr 46113/99, 3843/02, 13751/02, 13466/03, 10200/04, 14163/04, 19993/04 ja 21819/04, punkt 87, EIK 2010).

55. EIK märgib, et mitmel sellisel juhul sisaldasid ebamõistlikult pikka menetlust puudutavad õiguskaitsevahendeid jõustavad seadusemuudatused üleminekusätteid seoses kohtuasjadega, milles kaebus oli juba EIK-ile esitatud (vt *Balakchiev jt vs. Bulgaaria* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 65187/10, punkt 22, 18. juuni 2013; *Turgut jt vs. Türgi* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 4860/09, punkt 26, 26. märts 2013; *Taron vs. Saksamaa* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 53126/07, punkt 27, 29. mai 2012; *Fakhretdinov jt vs. Venemaa* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 26716/09, 67576/09 ja 7698/10, punkt 16, 23. september 2010; *Vokurka vs. Tšehhi Vabariik* ((otsus vastuvõetavuse kohta), nr 40552/02, punkt 11, 16. oktoober 2007; *Grzinčič vs. Sloveenia*, nr 26867/02, punkt 48, EIK 2007-V (väljavõtted); ning eespool viidatud *Charzyński*, punkt 20). Nimetatud kontekstis on EIK viidanud tuhandetele (*Turgut jt*, punkt 54, ning *Grzinčič*, punkt 104,

mõlemad eespool viidatud) või sadadele kaebustele (*Andrášik jt* ning *Nogolica*, mõlemad eespool viidatud) või paljudele kaebustele (*Ahlskog vs. Soome* (otsus vastuvõetavuse kohta), nr 5238/07, punkt 76, 9. november 2010), mis on vastavate riikide vastu esitatud.

56. Kuid EIK märgib, et menetluses on vaid mõned ebamõistlikult pikka menetlust puudutavad kaebused, mis on Eesti riigi vastu esitatud enne Riigikohtu 22. märtsi 2011 otsust või enne aega, kui on võimalik lugeda, et puudutatud isikud on sellest otsusest teadlikud (viimase asjaolu kohta vt eespool punktis 53 viidatud kohtupraktikat). Võttes arvesse asjaolu, et käesolevas asjas esitasid kaebajad oma kaebused EIK-ile 4. märtsil 2010 ja 31. mail 2011 pärast seda, kui riigisisese menetlused olid kestnud vastavalt ligi viis ja üle kuue aasta, samuti asjaolu, et kõnealune riigisisene õiguskaitsevahend oli kujundatud kohtupraktikaga, ilma et oleks kehtestatud konkreetseid üleminekusätteid seoses Strasbourgi kohtus pooleli olevate asjadega, ja arvestades puudutatud konventsiooniosalisega seotud sarnaste kohtuasjade väikest hulka, leiab EIK, et käesolevas asjas puuduvad erilised asjaolud, mis õigustaksid kõrvalekaldumist üldreeglist, mille kohaselt riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamist hinnatakse üldjuhul EIK-ile kaebuse esitamise kuupäevast lähtudes (vrd näiteks *Parizov vs. endine Jugoslaavia Makedoonia vabariik*, nr 14258/03, punktid 45–46, 7. veebruar 2008, ja *Eriksson vs. Rootsi*, nr 60437/08, punkt 53, 12. aprill 2012). Seega leiab EIK, et käesoleval juhul ei saa kaebajatelt nõuda, et nad kasutaksid riigi loodud õiguskaitsevahendit. Selle tõttu tuleb riigi vastuväide riigisiseste õiguskaitsevahendite ammendamise kohta rahuldamata jätta.

57. EIK märgib, et kaebus ei ole selgelt põhjendamatu konventsiooni artikli 35 lõike 3 punkti a tähenduses. EIK märgib veel, et see ei ole vastuvõetamatu ka muudel alustel. Seetõttu tuleb kaebus tunnistada vastuvõetavaks.

B. Sisu

1. Poolte seisukohad

58. Kaebajad kaebasid ebamõistlikult pika tsiviilmenetluse üle.

59. Riik oli seisukohal, et menetlus oli olnud nii pikk kaebajate enda käitumise tõttu, mitte kohtute süül.

60. Riik märkis, et ainuke pikem paus menetluses oli siis, kui menetlus oli ajavahemikul 14. oktoobrist 2005 kuni 20. juunini 2007 peatatud teise kaebaja taotlusel ja esimese kaebaja nõusolekul. Menetlus jätkus, kui esimene kaebaja seda taotles, kusjuures teine kaebaja oli menetluse jätkumisele vastu vaieldnud. Lisaks olid mõlemad kaebajad korduvalt taotlenud kohtuistungite edasilükkamist, samuti olid nad menetluse jooksul korduvalt esitanud uusi tõendeid ja taotlusi ning esimene kaebaja oli täiendanud oma hagiavaldust neljal korral. Teisele kaebajale tuli anda võimalus vastata esimese kaebaja väidetele ning teine kaebaja oli palunud selleks ajapikendust.

61. Riigi sõnul oli ainuke viivitus, mis oli osaliselt kohtute süü, viiekuuline paus asja teistkordsel arutamisel ringkonnakohtus pärast Riigikohtu otsust. Kuid pärast esimese kaebaja järelepärimist jätkas ringkonnakohus viivitamata asja arutamist.

62. Riik märkis veel, et asja arutati kaks korda esimese astme kohtus ning kolm korda ringkonnakohtus, kusjuures Riigikohus oli kaebajate apellatsioonkaebuse menetlusse võtnud ühel korral. Iga kohus menetles asja mõistliku aja jooksul, samas kui kaebajad, kes kasutasid oma edasikaebamise õigust igal korral, põhjustasid menetluse venimise kuue aasta ja kolme kuu pikkuseks.

2. EIK-i hinnang

63. EIK kordab, et menetluse pikkuse mõistlikkust tuleb hinnata kohtuasja asjaolude valguses ning võttes arvesse järgmisi kriteeriume: kohtuasja keerukus, kaebaja ja asjakohaste ametivõimude tegevus ning see, mis on kaebaja jaoks kaalul (vt muu hulgas *Frydlender vs. Prantsusmaa* [suurkoda], nr 30979/96, punkt 43, EIK 2000-VII).

64. EIK leiab, et kõnealune tsiviilmenetlus, milles esimene kaebaja nõudis elatist kaebajate poja kasuks, ei olnud iseenesest keeruline. Lisaks oli vaidluse teemat arvestades vajalik rakendada erilist hoolsust.

65. Kaebajate tegevuse kohta leiab EIK, et mitmed muudatused, mida esimene kaebaja oma nõudesse tegi, ja teise kaebaja taotlus menetluse peatamiseks ning kaebajate taotlused kohtuistungite edasilükkamiseks kahtlemata mõjutasid menetluse pikkust. Samuti märgib EIK, et kaebajad kasutasid ka oma õigust kohtuotsused edasi kaevata. EIK märgib siiski, et kohtu järjepideva lähenemise kohaselt ei saa kaebajale ette heita seda, et ta kasutab kõiki vahendeid, mis on talle oma huvide kaitsmiseks riigisisese õigusega ette nähtud (vt näiteks *Kolomiyets vs. Venemaa*, nr 76835/01, punkt 29, 22. veebruar 2007).

66. Mis puudutab ametivõimude tegevust, siis selle kohta märgib EIK, et puuduvad selged märgid, et kohtud oleksid menetluse läbiviimisega venitanud. Kuid asja tagasisaatmine uueks arutamiseks viitab tavaliselt alama astme kohtute eksimustele ning EIK leiab, et nendest põhjustest tulenevas menetluse üldpikkuses on süüdi ametivõimud, mitte kaebajad (vrd *Wierciszewska vs. Poola*, nr 41431/98, punkt 46, 25. november 2003).

67. Olles vaadanud läbi EIK-ile esitatud materjalid ja võttes arvesse asjakohast kohtupraktikat, leiab EIK, et käesolevas asjas oli menetlus ebamõistlikult pikk ega olnud kooskõlas mõistliku aja nõudega.

68. Eeltoodu tõttu on konventsiooni artikli 6 lõiget 1 rikutud.

IV. KONVENTSIOONI ARTIKLI 13 VÄIDETAV RIKKUMINE

69. Kaebajad kaebasid veel tõhusa õiguskaitsevahendi puudumist ebamõistlikult pika menetluse peale, tuginedes konventsiooni artiklile 13, mis on sõnastatud järgmiselt:

„Igaühel, kelle konventsioonis sätestatud õigusi ja vabadusi on rikutud, on õigus tõhusale õiguskaitsevahendile riigivõimude ees ka siis, kui rikkumise pani toime ametiisik.”

A. Vastuvõetavus

70. EIK leiab, et see kaebus tõstatab konventsiooni alusel tõsiseid fakti- ja seaduseküsimusi, mille lahendamine nõuab sisulist uurimist. EIK leiab seega, et kaebus ei ole selgelt põhjendamatu konventsiooni artikli 35 lõike 3 punkti a tähenduses. Samuti ei ole tuvastatud muid aluseid kaebuse vastuvõetamatuks tunnistamiseks. Seetõttu tuleb kaebus tunnistada vastuvõetavaks.

B. Sisu

71. Kaebajad kaebasid, et puudus tõhus õiguskaitsevahend nende kaebuse jaoks ebamõistlikult pika menetluse peale.

72. Riik väitis, et kaebajatel oli võimalik nõuda hüvitist ebamõistlikult pika menetluse eest (vt punkti 50 eespool).

73. EIK kordab, et artikkel 13 tagab tõhusa õiguskaitsevahendi riigivõimude ees, kui artikli 6 lõikes 1 sätestatud nõuet arutada asja mõistliku aja jooksul on väidetavalt rikutud (vt *Kudła vs. Poola* [suurkoda], nr 30210/96, punkt 156, EIK 2000-XI).

74. Käesolevas asjas on EIK juba leidnud, et kaebajate käsutuses ei olnud tõhusat õiguskaitsevahendit, mida nad oleksid pidanud ammendama (vt punkte 51–56 eespool).

See järeldus kehtib ka konventsiooni artikli 13 kohta.

75. Selle tõttu leiab EIK, et käesolevas asjas on konventsiooni artiklit 13 rikutud, kuna riigisisese õiguses puudus õiguskaitsevahend, mille alusel oleks kaebajatel olnud võimalik saavutada otsustus, millega oleks kinnitatud nende õigust asja arutamisele mõistliku aja jooksul, nagu on ette nähtud konventsiooni artikli 6 lõikes 1.

V. MUUD KONVENTSIOONI VÄIDETAVAD RIKKUMISED

76. Lõpetuseks esitasid kaebajad veel mitu kaebust seoses kõnealuse tsiviilmenetlusega. Esimene kaebaja tugines konventsiooni artiklitele 1 ja 3, artikli 6 lõikele 1 ja artiklile 8 ning konventsiooni protokollile nr 1 artiklile 1 ja protokollile nr 7 artiklile 5. Teine kaebaja tugines konventsiooni artikli 6 lõikele 1 ja artiklile 12 ning konventsiooni protokollile nr 1 artiklile 1. Kuid võttes arvesse kogu EIK-i käsutuses olevat materjali ning ulatuses, milles nende kaebuste läbivaatamine on EIK-i pädevuses, leiab kohus, et materjalist ei nähtu, et konventsioonis või selle protokollides sätestatud õigusi ja vabadusi oleks rikutud. Eeltoodu tõttu on kaebuste see osa ilmselgelt põhjendamatu ja tuleb jätta konventsiooni artikli 35 lõike 3 punkti a ja lõike 4 kohaselt läbi vaatamata.

VI. KONVENTSIOONI ARTIKLI 41 KOHALDAMINE

77. Konventsiooni artikkel 41 sätestab:

„Kui kohus leiab, et konventsiooni või selle protokolli on rikutud ja konventsiooniosalise õigus lubab ainult osalist hüvitust, võib kohus vajaduse korral määrata kahjustatud poolele õiglase hüvituse.”

A. Kahju

78. Esimene kaebaja nõudis 25 461.87 eurot varalise kahju hüvitiseks (elatismaksete võlgnevus ja intress). Samuti nõudis ta 9450 eurot mittevaralise kahju hüvitiseks pika menetlusega põhjustatud kannatuste ja frustratsiooni eest.

79. Teine kaebaja nõudis 20 386.92 eurot varalise kahju hüvitiseks, mis koosnes summadest, mida ta oli kohustatud riigisisese tsiviilmenetluses tehtud kohtuotsuste alusel maksma. Samuti nõudis ta 10 000 eurot mittevaralise kahju hüvitiseks ebamõistlikult pika menetlusega põhjustatud kannatuste eest.

80. Mis puudutab esimese kaebaja nõudeid, siis väitis riik, et riigisiseste kohtute poolt tema kasuks välja mõistetud elatist ei saa pidada varaliseks kahjuks. Riik väitis, et esimese kaebaja nõuded varalise kahju hüvitamiseks ei ole põhjuslikus seoses EIK-ile esitatud kaebusega. Riik oli seisukohal, et puudub alus esimesele kaebajale mittevaralise kahju eest hüvitise väljamõistmiseks.

81. Teise kaebaja nõuete kohta väitis riik, et tema nõue hüvitise maksmiseks varalise kahju eest oli seotud jõustunud kohtuotsuse täitmisega ning sellel puudub põhjuslik seos kõnealuse kaebusega. Seoses mittevaralise kahjuga vaidlustas riik kaebaja väite, mille kohaselt oli ta menetluse vältel kannatusi talunud. Lisaks leidis riik, et vastav nõue oleks tulnud kõigepealt esitada riigisisestele ametivõimudele.

82. EIK ei näe tuvastatud rikkumise ja väidetava varalise kahju vahel põhjuslikku seost, mistõttu jätab EIK nõuded rahuldamata. Teisest küljest tunnustab EIK, et kaebajad on pidanud mõningal määral taluma menetluse pikkusest tulenevaid kannatusi ja frustratsiooni. Õiglase hinnangu alusel mõistab EIK mõlema kaebaja kasuks mittevaralise kahju hüvitiseks välja 1000 eurot, millele lisanduvad kõik kaebaja eest tasutavad maksud.

B. Kulud

83. Esimene kaebaja nõudis 13 827.92 eurot riigisisestes kohtutes ja 2116.69 eurot EIK-is kantud kulude katteks. Lisaks nõudis ta 26 001.86 eurot kohtukuludega seotud saamata jäänud tulu eest (*lucrum cessans*) ja väitis, et riigisisese menetluse kulude tasumiseks laenatud summad ulatuvad 8044.83 euroni.

84. Teine kaebaja nõudis 6890.15 eurot riigisisestes kohtutes kantud kulude katteks (kohtukulud ja tsiviilmenetluse käigus makstud tasud ning kohtutäituri tasu täitemenetluses) ja 1296 eurot EIK-is kantud kulude katteks.

85. Esimese kaebaja nõuete kohta leidis riik, et riigisiseses menetluses kantud kulud ja makstud tasud ei ole seotud kaebusega menetluse pikkuse peale ning ei ole seega asjakohased. Riik leidis veel, et esimese kaebaja väited raha laenamise kohta on alusetud ning selline kulu ei ole vajalik, lisaks nõudis esimene kaebaja nende kulude hüvitamist kaks korda. Riik leidis, et EIK-is kantud kulud on ülemäärased ja kuna esimese kaebaja suhtes ei ole konventsiooni rikutud, puudub alus hüvitise väljamõistmiseks.

86. Teise kaebaja nõuete kohta väitis riik, et riigisiseses menetluses kantud kulud ja makstud tasud ei ole seotud kaebusega menetluse pikkuse peale ning ei ole seega asjakohased. Samuti väitis riik, et vähemalt osa õigusabi teenuste arvetest ei ole seotud käesoleva tsiviilmenetlusega. Lõpetuseks leidis riik, et kuna konventsiooni ei ole teise kaebaja suhtes rikutud, puudub alus hüvitise väljamõistmiseks seoses EIK-is kantud kuludega.

87. EIK kordab, et nimetatud alusel on kaebajal õigus kulude hüvitamisele vaid siis, kui on tõendatud, et need on ka tegelikult ja põhjendatult kantud tuvastatud rikkumise vältimiseks või hüvitamiseks ning mõistlikus summas (vt muu hulgas *Vilho Eskelinen jt v. Soome* [suurkoda], nr 63235/00, punkt 105, EIK 2007-IV). Võttes arvesse EIK-i käsutuses olevaid dokumente ja kohtupraktikat, jätab EIK riigisiseses menetluses kantud kulude hüvitamise nõude rahuldamata ja peab mõistlikuks mõista mõlema kaebaja kasuks välja 1000 eurot EIK-is kantud kulude katteks, millele lisanduvad kõik kaebajate eest tasutavad maksud.

C. Viivis

88. EIK peab kohaseks viivise määra sidumist Euroopa Keskpannga laenuintressi piirmääraga, mida suurendatakse kolme protsendipunkti võrra.

EELTOODUST LÄHTUDES KOHUS ÜHEHÄÄLSELT

1. *liidab* kaebused;
2. *tunnistab* kaebused seoses ebamõistlikult pika menetluse ja vastavate õiguskaitsevahendite puudumisega vastuvõetavateks ning kaebuste ülejäänud osa vastuvõetamatuks;
3. *leiab*, et konventsiooni artikli 6 lõiget 1 on rikutud;
4. *leiab*, et konventsiooni artiklit 13 on rikutud;
5. *leiab*,
 - (a) et vastustajariik peab mõlemale kaebajale maksma kolme kuu jooksul alljärgnevad summad:

- (i) 1000 (tuhat) eurot ja sellele lisanduvad võimalikud maksud mittevaralise kahju eest;
- (ii) 1000 (tuhat) eurot ja sellele lisanduvad võimalikud maksud kulude katteks;
- (b) eespool nimetatud kolmekuulise tähtaja lõpu ja tasumise vahelise aja eest tuleb eespool nimetatud summadelt maksta viivist määra järgi, mis vastab Euroopa Keskpanga laenuintressi piirmäärale suurendatuna kolme protsendipunkti võrra;

6. *jätab* rahuldamata kaebajate ülejäänud õiglase hüvitise nõude.

Koostatud inglise keeles ja tehtud teatavaks kirjalikult 13. märtsil 2014 kohtureeglite 77. reegli lõigete 2 ja 3 kohaselt.

André Wampach
Sekretäri asetäitja

Khanlar Hajiyev
Esimees